

Супрун М. О.,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри пенітенціарної
педагогіки та психології Інституту
кримінально-виконавчої
служби (науковий керівник);

Обжелянська Н. В.,
курсант III курсу
психологічного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби;

Петрова А. В.,
курсант III курсу
психологічного факультету
Інституту кримінально-виконавчої
служби

**ПОГЛЯД Г. О. РАДОВА:
ЯКИМ МАЄ БУТИ СУЧАСНИЙ ПРАЦІВНИК
УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ?**

Г. О. Радов усе трудове життя присвятив пенітенціарній науці – науці, що вивчає питання допомоги ув'язненим, їх духовного відродження та соціальної реабілітації. Він пройшов шлях від роботи в колонії на оперативних та соціально-виховних посадах до провідного спеціаліста в сфері теорії і практики пенітенціарної науки, визнаного не тільки в Україні, а й зарубіжжям. В основі пенітенціарної реформи у більшості цивілізованих країн світу завжди була людина, яка своїми поглядами, власними справами справила визначальний вплив, інколи навіть через особисту пожертву улюбленій справі, у своєму професійному та особистісному розвитку Г. О. Радов зміг піднятися до філософсько-правового осмислення пенітенціарної ідеї у контексті гуманізації.

Наукового-педагогічний спадок Г. О. Радова, його роботи, життєвий шлях нашої хвилюють на думку про нього як про професіонала, ентузіаста своєї справи, який обрав для себе особисте завдання – відродження пенітенціарної ідеї в Україні.

В одному зі своїх інтерв'ю, присвяченому питанню в'язниці як дзеркала нашого суспільства [1], Георгій Радов наголошував на тому, що: «Злочин – велика трагедія не тільки в житті жертви, а й злочинця. Більшість злочинців походять із такого суспільного середовища, в якому аморальність є нормою особистого і суспільного життя. Учинивши злочин, людина не перестає бути людиною і обов'язково шкодує за тим, що фатальний збіг обставин привів її на

шлях злочину. Покарання не виганяє зла зі злочинця, а тільки заганяє його глибше. Побитий злочинець лишається злочинцем. Неможливо виправити людину, яка вчинила злочин, якщо ставитися до неї з ненавистю. Саме тому необхідно відрізнити злочинця від його злочину, як лікар відрізняє пацієнта і його недугу. Честь і професійний обов'язок персоналу пенітенціарних закладів забороняє йому ставитися до осуджених із презирством і ненавистю».

З погляду пенітенціарної теорії, у тюремній справі головну роль відіграють не засоби й методи, а люди, які там працюють. З одного боку, вони несуть позитивний соціальний стереотип, і, спілкуючись із ними, людина набуває його. З другого боку, тільки професіонал здатний впливати на певні соціальні патології.

Керуючись загальними принципами вищевказаної теорії майбутні пенітенціаристи-психологи, курсанти Інституту, обговорили й обмінялись своїми думками та міркуваннями зі студентами Київської Духовної Академії і Семінарії на засіданні круглого столу на тему: «Співпраця духовенства та пенітенціарного персоналу в питаннях реалізації пенітенціарних ідей Г. О. Радова».

До висвітлення означеного питання долучались: перший проректор КДАіС протоієрей отець Сергій (Ющик), викладачі корпорації духовних шкіл ієромонахи отець Пимен (Воят), отець Феодосій (Марченко) і професор М. О. Супрун.

Під час розмови курсанти Інституту кримінально-виконавчої служби поділилися особистим досвідом та міркуваннями щодо специфіки організації кримінально-виконавчої діяльності на сучасному просторі. Студенти ставили запитання про умови та методи роботи в установах виконання покарань, про специфіку взаємодії працівників із засудженими, про те, як і з чого потрібно починати свою роботу. Окремо було розглянуто, як безпосередня робота із засудженими впливає на внутрішній світ і психіку працівника, у загальних рисах окреслено поняття професійного вигорання. Студенти дали цікаві ідеї щодо попередження цього явища.

Студент 2 класу Академії П. Кузнецов поділився своїм баченням щодо місії Православної церкви і необхідності взаємозв'язку між психологами і духовними богослужителями. Він наголосив: «Християнство – це ріка, занурившись в неї вона понесе тебе до праведного життя. Священик, як і психолог – це людина, що покликана для осмислення її самої себе».

На жаль, не можна сказати, що нині якісний склад персоналу виправних установ повною мірою відповідає необхідним вимогам. Але система формування нової генерації тюремного персоналу в Україні існує, зокрема, це Інститут кримінально-виконавчої служби, в яких не просто навчають їх праву, психології, методам впливу на людей, а й формують певний філософський і соціальний тип людини, яка розуміє природу цієї діяльності, що має певну суму особистісних якостей, без яких ці професійні знання «мертві». Серед таких якостей – вміння прощати, доброта і водночас сила волі, людинолюбство. Ще Петро I казав: «..тюрма – ремесло окаянное, и для скорбного деласего зело потребны люди твердые, добрые и веселые». Причому особистісні якості можна розвинути, зміцнити, проте аж ніяк не можемо генетично закласти. Люди ж самі мають усвідомити свою головну роль в цій професії і місію, що покладена на них.

Курсанти нашого Інституту зростають як професійно, так і морально, регулярно відвідують культурні заходи, беруть участь у конференціях, круглих столах. Адже сучасний пенітенціарист має бути високорозвинутою та освіченою людиною. І повністю погоджуємось з міркуваннями Г. О. Радова про те, що працівнику УВП не обійтись без педагогічних умінь і він обов'язково має відрізнитися яскраво вираженою мотивацією до самовдосконалення та професійного зростання, з постійним розширенням спектра цілей і мотивів професійної діяльності. За твердженням В. Сухомлинського: «Самовиховання та самовдосконалення потребує дуже важливого, могутнього стимулу – почуття власної гідності, поваги до себе, бажання стати сьогодні кращим, ніж був учора. Це можливе тільки за умови, коли душа людини дуже чутлива до найтонших, суто людських засобів впливу – доброго слова, поради, ласкавого чи докірливого погляду. Не може бути й мови про самовиховання, якщо людина звикла до грубості й реагує тільки на окрик, примус. За самою своєю суттю самовдосконалення передбачає віру людини в людину, звертання до честі й гідності її». Ця людина повинна володіти особливою психологічною спостережливістю, здатністю до, здавалося б, не значущих, на перший погляд, мало помітних явищ і ознак. Він має уміти побачити визначальні якості особистості, риси характеру, темпераменту, волі з ледь вловимим змінами у поведінці, зрозуміти стан людини, помітити симптоми внутрішнього неблагополуччя, швидко виявити найбільш сильні й слабкі сторони особистості, визначити його статус у групі засуджених. У працівника УВП має бути сформовано вміння прогнозувати, передбачати діагностичний вплив своєї

мови і судити про її ефективність, порівнюючи бажаний результат з дійсним. Організаторські здібності є провідними у структурі особистості працівника. Організаційний компонент у педагогічній діяльності В. Ц. Абрамян [2] розглядає як своєрідний синтез гностичних, проектувальних, конструктивних і комунікативних здібностей, який має місце у безпосередній взаємодії останніх із засудженими.

Для працівника установ виконання покарань критерієм відбору майбутніх співробітників пенітенціарної системи на службу до органів ДПтС має виступати наявність їх психологічної готовності до професійно-педагогічної творчості, яка зумовлена такими чинниками:

- висока професійна компетентність, самостійність суджень, оперативність і сміливість щодо прийняття рішень;
- безкомпромісність у боротьбі з негативними явищами, наполегливість у захисті інтересів людини;
- наявність акторської методики, досвіду створення атмосфери творчості вихованців, стану розкнутості й оригінальності думки, духовної енергії;
- вимогливість і наполегливість, прагнення в усьому дійти до суті;
- бажання максимально наблизитись до ідеального результату;
- уміння розробляти нові педагогічні ідеї, оригінальні моделі педагогічного процесу;
- здатність побачити те істотне, на чому слід фіксувати увагу для професійного вдосконалення [2].

Погоджуємось з думкою В. С. Медведєва, що психологи та соціальні працівники у найближчі 10–20 років стануть ключовими фігурами процесу ресоціалізації засуджених. Тому, що саме на них покладена місія виправити і показати варіанти розвитку з інших поглядів, допомогти людям, які цього потребують, побачити можливі шляхи рішення та розв'язання проблем, стежки, які чекають на них, подивившись з іншої сторони. Саме цій проблемі присвятив своє життя заслужений правознавець.

У роботі практичного психолога з позиції морального компоненту його діяльності важливе значення мають емоційно-вольові властивості. Витримка, самовладання, ініціативність, сміливість у спілкуванні та інші якості мають істотний вплив на успішність роботи в умовах дефіциту часу, у конфліктних ситуаціях, а також у повсякденній діяльності в «оптимальному режимі». Бажаними характеристиками також є: надійність, стриманість, теплота,

оптимізм, відкритість, невимушеність, енергійність, пристосованість. Обов'язково потрібно визначити ще одну серйозну вимогу до психолога, він має нести особисту відповідь за свої судження, оцінювання, рекомендації, вимоги і вчинки.

Існує думка, що педагогічні здібності, педагогічний таланти – це щось вроджене, тому часто майбутні пенітенціаристи, байдужі до самоосвіти і самовиховання. Однак запас потенційних сил у людини настільки великий, що навіть курсант, який має середні здібності, може всебічно розвивати свою особистість і виявляти таланти у професійній діяльності. «Майстром може стати кожний, якщо йому допоможуть і якщо він сам працюватиме», – зауважував А. Макаренко.

Отже, вимоги до практичних психологів установ виконання покарань дуже високі. Настільки високі, що виникає запитання: чи може взагалі існувати людина, яка в змозі повною мірою відповідати цим вимогам? Відповідь досить прогнозована – швидше за все, таких професіоналів зустріти дуже важко.

Але свідомо даємо ідеальний портрет практичного психолога, щоб якомога більше розширити межі самовдосконалення фахівця, а з огляду на те, що професійне й особистісне зростання триває все свідоме життя людини, то прагнення відповідати описаному портрету і є шлях до видатного професіоналізму.